

F

faculty psychology

روانشناسی قوای ذهنی

مکتبی در روانشناسی نیمه دوم قرن هیجدهم و نیمه اول قرن نوزدهم که ذهن را مرکب از بخشهای مجزایی از قبیل حافظه، هوش، ادراک و اراده می‌دانست. این بخشها یا قوا به طور ارثی روان انسان را تشکیل می‌دهند و در مقابل عادتها (habits) قرار دارند که اکتسابی اند.

face recognition

بازشناسی چهره

فرایندهای مختلفی در بازشناسی چهره‌های آشنا و غیر آشنا دخالت دارند. روش تجزیه و ترکیب اجزای چهره (که گاهی توسط پلیس در شناسایی مجرمان به کار می‌رود) نشان داده است که اجزای چهره به صورت جمعی و در رابطه با هم پردازش و شناسایی می‌شوند نه به صورت اجزای مستقل از هم، و نیز ادراک و بازشناسی چهره به شکل سه بعدی صورت می‌گیرد نه دو بعدی.

false negative error

خطای منفی کاذب

راهبرد "اگر شك داری بگو دروغ است". نوعی خطای مربوط به حافظه منبع (نک: source memory) که در آن فرد ترجیح می‌دهد هر وقت در مورد رویدادی شك دارد وقوع آن را انکار کند، اگر چه واقعا آن رویداد تحقق یافته است. (نک: false positive error)

false positive error

خطای «مثبت» کاذب

راهبرد "اگر شك داری بگو راست است". نوعی خطای مربوط به حافظه منبع (نک: source memory) که در آن فرد ترجیح می‌دهد هر وقت در مورد تحقق رویدادی در خارج شك دارد بگوید آن رویداد واقعا رخ داده است، اگر چه در واقع فقط در فکر و تخیل شخص بوده است. گاهی افراد مسن به طور آگاهانه یا ناخودآگاه ارتکاب این خطای احتمالی را بر ارتکاب خطای منفی کاذب (نک: false negative error) ترجیح می‌دهند تا نقص حافظه‌شان کمتر معلوم شود.

family resemblance

شباهت خانوادگی

نظریه‌ای در زمینه مفاهیم و طبقات که از وینگشتاین (Wittgenstein) اقتباس شده است. مطابق این نظر عضویت يك عنصر در يك طبقه یا مشمولیت يك مصداق ذیل يك مفهوم، توسط مجموعه دقیقی از شروط لازم و کافی تعیین نمی‌شود، بلکه بر اساس درجه شباهت يك عضو به اعضای دیگر یا به نمونه نمایان ذهنی (نک: prototype) معلوم می‌گردد.

fan effect

اثر چندپرگی

کند شدن بازبایی مطلبی در حافظه به دلیل پیوند آن با مواد فراوان دیگر. مطابق نظریه پیوندی هر چه تعداد پیوندهای شبکه‌ای يك ماده در حافظه کم باشد حکم کردن در باره آن یا هر نوع واکنش نسبت به آن یا سرعت و قدرت بیشتری انجام می‌شود. (نیز نک: spreading activation)

feature

خصیصه، ویژگی مشخصه

feature analysis

تحلیل خصایص، تحلیل مشخصات

نوعی روش تحلیل و بازشناسی الگو. (نک: feature theory)

feature theory

نظریه خصایصی، نظریه مشخصه‌ای

نظریه‌ای در بازشناسی الگو که می‌گوید هر الگو مجموعه‌ای است از خصیصه‌ها و مشخصات. در ضمن فرایند بازشناسی الگو شخص ابتدا مشخصاتی را از محرك ارائه شده استخراج می‌کند و ترکیباتی از آنها فراهم می‌آورد. سپس این ترکیبات را با اطلاعات موجود در حافظه مقایسه می‌کند تا بفهمد محرك دریافت شده چیست. این نظریه به دنبال اشکالاتی که بر نظریه باسماه‌ای یا نسخه‌ای (نک: template theory) و نظریه نمونه نمایان ذهنی (نک: prototype theory) وارد شده بود مطرح شد.

feedback

پسخوراند، بازخورد

عکس‌العمل نشان دادن يك سامانه یا جزیی از آن به پیامدهای رفتار خودش.

feedforward network

شبکه پیش‌خوراند

شبکه‌عصبی مصنوعی که در آن جریان اطلاعات در يك جهت و از سلولهای عصبی درون‌داد به سمت سلولهای عصبی برون‌داد است.

field dependence

وابستگی به میدان

از نظر ویتکین (Witkin) و چند محقق دیگر افراد را از لحاظ سبک شناختی (نک: cognitive style) می‌توان به دو قطب وابستگی به میدان و استقلال از میدان یا درجاتی بین آنها نسبت داد. افراد وابسته به میدان از لحاظ روانی از دیگران و از محیط خارج خود تمایز یافتگی کمی دارند و در فعالیتهای شناختی خود اتکاء زیادی به نشانه‌های خارجی محیطی دارند. در مقابل افراد مستقل از میدان از لحاظ روانی از محیط و افراد دیگر تمایز یافته‌اند و در فعالیتهای شناختی خود بیشتر پاسخگویی نشانه‌هایی هستند که خود پدید آورده‌اند و کمتر به محرکهای خارجی وابستگی دارند. از تفاوت‌های دیگر این که در افراد مستقل از میدان، یادگیری عمده‌ی یا ارادی (نک: intentional learning) بیشتر دیده می‌شود. لیکن در شرایط دشوار ادراکی در افراد وابسته به میدان کمتر از افراد مستقل از میدان تحریف و کم‌دقتی در ادراک دیده شده است.

field independence

استقلال از میدان

(نک: field dependence)

figural aftereffects

پس اثر شکلی

خطایی در ادراک شکل که پس از پایان تثبیت نسبتاً طولانی يك حس بر محرك خاص روی می‌دهد. مثلاً اگر جسمی با شکل خاص را در دست خود برای مدت چند دقیقه محکم نگاه داریم سپس آن را رها کرده جسمی با شکل دیگر را به دست گیریم، شکل آن را به درستی با حس لامسه خود درک نمی‌کنیم. یا اگر مدتی به خط منحنی خیره شویم سپس به خط راست نگاه کنیم آن را هم منحنی می‌بینیم. (نیز نک: afterimage)

finite-state automaton

خودکاری محدود

ماشینی که درون‌دادها را می‌گیرد و بسته به وضعیت درونی خود برون‌دادهایی پس می‌دهد. در این اصطلاح فرض بر این است که از آنچه درون ماشین می‌گذرد بی‌اطلاعیم یا با آن کاری نداریم.

Fitts' law

قانون فیتس

رابطه‌ای که پاول فیتس در سال ۱۹۵۴ میان مدت حرکت، دقت آن، و دامنه آن به دست آورد و به صورت فرمول $MT = a + (b \log 2D/W)$ (لگاریتم در مبنای ۲ است) ارائه نمود. اگر از فردی بخواهیم میله نوک تیزی را به دست بگیرد و از فاصله D با سرعت از يك نقطه حرکت دهد تا در هدف به عرض W جای دهد، مدت حرکت (MT) که فرد صرف می‌کند تابعی از W و D است. این به اصل پسخوراند مربوط می‌شود. هر چه دقت زیادتری لازم باشد (W کم باشد) یا مسیر حرکت طولانیتر باشد اصلاحات بیشتری در جریان حرکت لازم است و این اصلاحات که بر اساس پسخوراند‌ها صورت می‌گیرد زمان بیشتری می‌برد.

fixation

تثبیت

در نظریه روانکاو به تثبیت عاطفی و دل‌بستگی دایمی فرد به فرد دیگر (مثلاً به پدر) یا به چیز خاص (مثلاً دهان) گفته می‌شود که در سنین پایینتر عادی تلقی می‌شد ولی ادامه‌اش نشانه نابهنجاری روانی و باعث اختلال در روابط فرد با سایرین است. در بحث بینایی به چشم‌دوختن روی اشیا و کلمات گفته می‌شود. معمولاً به هنگام خواندن متن یا پویش يك منظره چشم انسان به طور متوالی مرتباً يك تثبیت به مدت سه دهم ثانیه و يك حرکت جهشی (saccade) به مدت سه صدم ثانیه دارد.

flowchart

روند نما

نمودارهای طرحواره‌ای که ساختار منطقی يك برنامه با الگوریتم کامپیوتری را به طور واضح نشان می‌دهد.

fluid intelligence

هوش سیال

هوش سیال وابسته به عوامل زیست‌شناختی است. توانایی و مهارتهایی که به تجربه کار وابسته نیست.

هوش سیال به وسیله‌خرده آزمونهای اجرایی آزمون وکسلر برای بزرگسالان (WAIS) اندازه‌گیری می‌شود.

focused attention

توجه متمرکز

تمرکز فرایند توجه صرفاً بر یک درونداد، درمقابل توجه پراکنده. (divided attention)

folk psychology

روان‌شناسی عامیانه

نوعی روان‌شناسی که مردم عادی بر اساس مجموعه مفروضات خود به کار می‌برند. مردم عادی معمولاً بسته به شرایط موقعیت، رفتار خود یا دیگران را با نسبت دادن به انگیزه‌ها، عقاید و ارزشهای اخلاقی تبیین می‌کنند.

forgetting

فراموشی، از یاد بردن

form perception

ادراک شکل

چگونگی ادراک شکل، خصوصاً ادراک سه بعدی و مراحل پردازش آن توسط انسان و ماشین از موضوعات مهم علم شناخت است. (نیز نک: pattern recognition).

formal operations

عملیات صوری

عنوان بالاترین دوره رشد شناختی از نظر پیاژه که طی آن فرد قادر است منطق صوری را روی مسایل انتزاعی نیز به کار ببرد. اغلب افراد از حدود سن ۱۲ سالگی وارد این دوره می‌شوند.

formality condition

شرط رسمیت

ویژگیهای معناشناختی بازنمود صفاتی است که بازنمود به دلیل ارتباط با دنیای خارج از آن برخوردار است، صفاتی مانند حقیقت داشتن، بازنمایی چیزی بودن، چیزی درباره‌ی شیء گفتن. علاوه براین، بازنمود ویژگیهایی فی‌نفسه دارد که صفات رسمی آن نامیده می‌شود. صفات رسمی صفاتی است که بدون ارجاع به صفات معنایی می‌توان آنها را مشخص کرد مانند چرخش ذهنی بازنمود.

forward chaining

زنجیره پیشرونده، زنجیره سازی مستقیم

نوعی راهبرد حل مسئله که وقتی حالت اولیه و مبدأ به او داده می‌شود سعی می‌کند گامهای میانی را برای رسیدن به هدف مطلوب بیابد.

fragment

قطعه

در معنای خاص آن، به قطعات یک تصویر یا کلمه یا متن گفته می‌شود که در آزمایشهای حافظه به آزمودنی ارائه می‌شود.

frames

چارچوب

ساختارهای اطلاعاتی که در برنامه های هوش مصنوعی به کار می‌رود. کار یک چهارچوب، سازماندهی اطلاعات گوناگون مربوط به یک شیء یا نوع خاصی از اشیا، مفهوم یا طرحواره است.

framework

چارچوب نظری

مجموعه‌ای از نظرات و تصورات که توسط نظریه پردازان یک رشته استنباط و تدوین شده است.

free association

تداعی آزاد

روشی درمانی که از فرد می‌خواهد آزادانه هر آنچه از زندگی و گذشته‌اش به ذهنش می‌رسد بگوید. از نظر روانکاو این روش از مصاحبه سازمان یافته بهتر است زیرا خواسته های درونی و انگیزه‌های فرد و دنیای ناهشیار او را با تحریف کمتری آشکار می‌کند.

free recall

یادآوری آزاد

به یاد آوردن چیزها بدون نشانه و سرخ. در مقابل یادآوری نشاندار (نک: cued recall). در یادآوری آزاد حفظ ترتیب اولیه مواد مدنظر نیست. اگر مواد به همان نظم و ترتیب اصلی یادآوری شود یادآوری زنجیره‌ای (serial recall) خوانده می‌شود.

function

کارکرد، کنش

در روابط کمی و ریاضی به معنا تابع است.

functional analysis

تحلیل کارکرد

تحلیل کارکرد روشی برای توضیح نحوه کار یک سامانه پیچیده است. تحلیل کارکرد مفروض می‌گیرد که هر

کارکرد پیچیده را می‌توان به مجموعه‌ای از کارکردهای ساده‌تر که به وسیله مجموعه‌ای سازمان‌یافته از خرده پردازشگرها پردازش می‌شوند، تجزیه کرد.

functional isomorphism

همسانی کارکردی

fMRI

فانکشنال ام آر آی

روشی برای تصویر برداری از کارکردهای مغز در حین انجام فعالیت‌های شناختی. در این روش آزمودنی در حالی که طبق دستور آزمایشگر فعالیت شناختی معینی را انجام می‌دهد از مغز او تصویربرداری می‌شود و از آنجا که برای فعالیت مغز خون بیشتری جریان پیدا می‌کند در تصویر مشخص می‌شود که کدام قسمت از مغز به دلیل آن فعالیت شناختی خاص فعال است. به همین دلیل این روش را فانکشنال یا کارکردی می‌نامند (نک. fMRI).

functional architecture

معماری کارکردی

معماری کارکردی عبارتست از ظرفیتهای پایه پردازش اطلاعاتی که يك سامانه پردازش اطلاعات در اختیار دارد.

functional role view

دیدگاه نقش کارکردی

دیدگاهی در مورد نظام بازنمایی ذهنی که می‌گوید ویژگیهای معنایی بازنماییهای ذهنی توسط نقش کارکردی آنها تعیین می‌شود.

functionalism

کارکرد گرایی

کنش گرایی. در روان‌شناسی نام مکتبی است که بیشتر به چگونگی و چرایی فعالیت‌های ذهنی و روانی می‌پردازد تا به ساختمان ذهن و روان. در سایر علوم از جمله جامعه‌شناسی و زیست‌شناسی نیز با مکتب یا رویکردی به اسم کارکردگرایی روبرو می‌شویم. لذا باید به زمینه کاربرد این اصطلاح توجه داشت.

functioning

کارکردن، کنش وری

fuzzy set

آمایه یا مجموعه مشکک

یک گروه یا طبقه که عضویت در آن نسبی است و فقط دو حالت بلی/خیر ندارد، بلکه برای عضویت در آن می‌توان طیفی را مطرح نمود به طوری که معلوم کند هر مصداق فرضی تا چه میزان عضو آن گروه یا مجموعه است. برای مینا می‌توان ارزش صدق و کذب گزاره‌ها را نیز بر حسب احتمالات صفر تا يك (و نه صفر یا يك) یافت. این را نباید نشانه عدم قطعیت در جانب ارزیابنده پنداشت، بلکه مربوط به خصیصه ذاتی خود گزاره‌ها است. این مفهوم پشتوانه نظریاتی است که معتقدند طبقه بندی و بازنمایی معلومات و تشکیل مفاهیم را نمی‌توان با تکیه بر تعریف‌های منطقی و شروط لازم و کافی انجام داد.

پژوهشگرده علوم شناختی